

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

2016-03-11

**Remissvar från SVID, Stiftelsen Svensk Industridesign, angående
SOU 2015:88 Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form
och design (Ku2015/01181/KI)**

Sammanfattning

SVID anser att designområdet tyvärr inte fått samma utrymme som arkitektur i utredningen. Design ingår i varje seriös innovationsprocess och kan göra komplexa system begripliga. All arkitektur är således resultatet av designprocesser, form i sin tur både en del av designen och en del av arkitekturen. En logisk prioritering för utredningen borde alltså ha varit – och i konsekvens därmed med ett tillhörande fokus på – ”design, arkitektur och form” i stället för som ”arkitektur, form och design”.

SVID tillstyrker förslagen till nya nationella mål.

SVID välkomnar en egen myndighet (Myndighet för Gestaltad Livsmiljö) som kontinuerligt följer upp den nya politiken nationellt och regionalt samt bevakar statens ansvar inom design-, arkitektur- och formområdet. Men SVID anser inte att ett ombildande av ArkDes är rätt för detta ändamål. Andra medel bör tillföras; då självklart inte bara anslag via kulturbudgeten.

SVID förespråkar däremot (också liksom Svensk Form) att det statliga mötesplatsuppdraget för form och design särskiljs. Där kan SVIDs stora nätverk och regionala satsningar inom designområdets olika områden utnyttjas på mer effektivt sätt för hela landets bästa.

SVID menar dessutom att Sverige på sikt behöver inte bara ett arkitekturmuseum utan också ett design/formmuseum samt därtill regionala designcenter, som kan utgöra mötesplatser för designområdet över hela landet.

Inledning – utredningens arbete och utgångspunkt, en ny politik och samsyn

SVID välkomnar ambitionen att presentera en efterlängtd holistisk politik för hela detta omfattande och komplexa område. Utredningen har arbetat metodiskt och föredömligt, byggt vidare på "Framtidsformer" från 1997 och gjort nödvändiga tillägg utifrån den snabba utveckling som skett i samhället sedan dess. SVID delar analysen, den inkluderade helhetssynen och vikten av att staten tar ett ännu större ansvar för design, arkitektur och form i en ny politik som skär igenom alla departement och discipliner. Finansieringen och ansvaret för genomförandet av en ny politik bör delas av flera områden i statens budget. Här finns en möjlighet för Sverige att få en kraftfull politik för vår gemensamma livsmiljö, som SVID vill uppmuntra och bidra till. Vi välkomnar även att utredningen genomgående framhåller vikten av att nå ut och involvera medborgare och att människan satts i centrum.

Eftersom utredningen mestadels inriktats på stadsbyggnad och arkitektur väljer SVID (precis som Svensk Form) att koncentrera svaret till designområdet, som inte fått samma utrymme i utredningens redovisning. Det är angeläget att regeringen tar design och form på samma allvar som arkitektur. (Se nedan notering med anledning av kapitel 3:6.)

I betänkandet hade vi gärna sett fler tydliga och utarbetade förslag att ta ställning till. Vi svarar därför med ytterligare tillägg och konkreta exempel utifrån SVIDs operativa erfarenheter. Vi följer betänkandets kronologiska ordning i våra kommentarer.

3.6 Arkitektur, form och design är delar i en helhet

Design är att framgångsrikt och övergripande integrera det funktionella, emotionella och sociala utifrån användarnas behov. Design ökar företagets konkurrenskraft och skapar värde inom stora utvecklingsområden i hela samhället. Satsningar på design bidrar till att pengar investeras där de gör mest nytta och att det satsas på rätt saker som skapar värde och möjliggör nya kreativa lösningar inom många områden. Designmetodik minimerar komplexitet, ökar innovationsgraden och visualiserar framtiden i komplexa system och gör dem enkla, intuitiva och positiva att använda.

Enligt SVID är design en innovationsprocess, ett sätt att medskapa och ett sätt att göra komplexa system begripliga. Arkitektur är oftast en del i innovationsprocessen. Form är i sin tur både en del av designen och en del av arkitekturen. Vi menar därför att en mer logisk ordföljd skulle

vara: design, arkitektur och form. I framställningen har vi därför valt att skriva orden/begreppen i den ordningen.

5.3.2 Design för tjänster i den offentliga sektorn för ökat förtroende hos medborgarna

Vi ser framför oss två verksamheter: Dels ett oberoende och fristående Nationellt Designlab, dels ett Policylab knutet till regeringen likt den danska modellen med MindLab och Policy Lab i England.

(Se bifogad presentation i bilaga 1.) Bägge arbetar i nära samarbete med den nya Myndighet för Gestaltad Livsmiljö och får uppdrag och stöd från flera departement. (se Bilaga 1)

SVIDs kompetens inom till exempel servicedesign kan medverka i olika typer av förändringsarbete av och tillsammans med myndigheter och departement inom ett Nationellt Designlab. Där kan designmetodik, processuella arbetsmetoder, workshops, visualisering, samskapande och prototyper genomföras. Ett Nationellt Designlab skulle naturligt kunna bygga vidare på SVIDs myndighetsnätverk, som sedan ett antal år omfattar personer i strategiska positioner vid svenska myndigheter. Syftet med nätverket är att deltagarna ska ge varandra stöd i arbetet med att styra om verksamheten så att den i allt högre grad utgår från användarna.

Ett nyligen planerat pilotprojekt (för Kronobergs och Kalmar län på migrationsområdet) ger en god bild av hur ett Nationellt Designlab skulle kunna byggas upp. Bland annat handlar det om att erbjuda metod och processtöd på en neutral plattform för att samhällsaktörer gemensamt ska kunna arbeta med förnyelse. Samt att erbjuda stöd så att samtliga intresserade samhällsaktörer själva ska kunna integrera kunskap om hur man tillsammans kan skapa lösningar med medborgarperspektiv (i detta specifika exempel beträffande aktuella migrationsfrågor).

5.3.3 Stärkt svensk export av arkitektur och design

SVID tillstyrker en långsiktig och offensiv statlig satsning för att främja exportpotentialen inom området, som komplement till näringslivets egna insatser på samma sätt som görs i våra grannländer.

Regeringens nya exportstrategi öppnar för möjligheter, liksom det fyraåriga marknadsföringsprogram VisitSweden presenterat i samråd med branschföreträdare inom design, möbler, mode och arkitektur, enligt modell "Try Swedish" med koppling till besöksnäringen.

Om export ska vara en del av en Myndighet för Gestaltad Livsmiljö krävs både budget och samverkan med utrikesdepartementet, näringsdepartementet och deras tillhörande myndigheter. För att stärka Sverigebilden krävs en långsiktig strategi och statliga investeringar.

6.4 Förslag till nya nationella mål

SVID tillstyrker de nya nationella målen.

7.3 Förslag till ombildning av ArkDes till Myndigheten för Gestaltad Livsmiljö

SVID håller med om behovet av en Myndighet för Gestaltad Livsmiljö (namnet bör diskuteras vidare; ordet "gestaltad" riskerar att bli otydligt) men tillstyrker inte förslaget att inrättandet av denna myndighet ska lösas genom en ombildning av ArkDes. Vi anser att den nya myndigheten bör vara tvärsektoriell med finansiering av flera berörda departement.

Den främsta uppgiften för en Myndighet för Gestaltad Livsmiljö blir (genom samverkan med andra myndigheter och organisationer) att följa upp statens arbete och förebildlighet. Liksom att kontinuerligt följa upp målen i den nya design-, arkitektur- och formpolitiken och se till att dessa implementeras nationellt, regionalt och lokalt. Vi välkomnar tanken med en rörlig politik som uppdateras i takt med tiden på det sätt utredningen föreslår. Politiken bör testas kontinuerligt genom användandet av designmetodik. Vi tillstyrker också lämpligheten i att den nya myndigheten administrerar utvecklingsanslag, wild-card system, forskning och pedagogisk verksamhet. Liksom att myndigheten ska ha ett stort kommunikativt uppdrag kring till exempel offentlig upphandling och stora samhällsutmaningar som kräver designinsatser: migration, segregation, hälsa och miljö med mera.

Vi tillstyrker att myndigheten ska vara fristående med övergripande ansvar på området med regleringsbrev och insynsråd. Den ska inte vara en egen publik arena utan arbeta genom många departement och myndigheter som Boverket, Energimyndigheten, Naturvårdsverket, Tillväxtverket, Tillväxtanalys, Trafikverket, Hållbar stadsutveckling Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, MSB och så vidare. Centralt i verksamheten blir aktiviteter som stärker hela området: analyser, utvärderingar och rapporter. Detta i nära samarbete med det nationella designlabbet i samverkan med de utövande och de publika mötesplatser och organisationer som verkar över hela landet.

SVID genomför idag ett antal aktiviteter som starkt påminner om de som utredningen beskriver som en huvuduppgift för den föreslagna

Myndighet för Gestaltad Livsmiljö. SVID driver ett myndighetsnätverk med bland andra de största myndigheterna i Sverige för att stödja den medborgarinriktade utvecklingen i myndighets-Sverige. SVID driver mer nischade nätverk bland annat tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). På hälsoområdet är vi medarrangör av Rådet för medskapad vård, omsorg och socialtjänst tillsammans med Socialdepartementet, VINNOVA, Forte och Vårdanalys. Vi har också påbörjat arbetet med att skapa designambassadörer för att stödja utvecklingen och nätverkandet regionalt och lokalt i landet. SVID har därför goda förutsättningar att ta ett större samordningsansvar som på ett tydligt sätt också lyfter in design, arkitektur- och formfrågorna. Med ett tydliggjort uppdrag och långsiktig finansiering skulle SVID (som en oberoende aktör) löpande kunna bidra till den nya myndighetsledningen, som fortsatt skulle driva på och agera motor för samverkan mellan myndigheterna samt mellan myndigheterna och regeringen.

7.3.1 Samlingarnas tillhörighet

Vi anser inte att samlingarna ska flyttas från ArkDes eller att utställningsverksamheten ska läggas ned. Vi förordar i stället ett levande och aktivt Arkitekturmuseum, med samlingar och utställningsverksamhet, i lokalerna på Skeppsholmen.

7.3.2 Utställningar, lokalt, regionalt och nationellt

Vi upplever att betänkandet i någon mån (i motsats till Museiutredningens utmärkta argumentation för utställningsmediets kraft) underskattar den fördjupning, kunskap och kompetens som behövs för en driven utställningsverksamhet.

Vi välkomnar att en Myndighet för Gestaltad Livsmiljö medverkar till utställningar över hela landet, såväl fysiska som digitala, för att involvera invånare i undersökande och interdisciplinära problemställningar om vår gemensamma livsmiljö. Detta i samverkan med regionala partners och andra intressenter. De myndigheter och samverkanspartners som räknas upp i betänkandet är naturliga, men utställningsproduktion bör inte vara en huvuduppgift i uppdraget utan mera vara ett pedagogiskt och kommunikativt verktyg för att nå ut till invånare över hela landet.

7.3.3. Mötesplatsuppdraget

När det gäller begreppet mötesplats finns det många tolkningar och former. Inget säger att det bara ska finnas en mötesplats för design,

arkitektur och form. Möten kan också ske digitalt på både nationell, regional eller lokal nivå. Det behövs snarare fler än färre arenor och nav såväl i huvudstaden som regionalt.

Museer är en sorts naturliga mötesplatser för medborgare, där de kan röra sig fritt i gemensamma publika rum och ta del av utställningar, seminarier, debatter och pedagogisk verksamhet. Museiutredningen SOU 2015:89 beskriver ett samtida museums viktiga roll i samhället, och framhåller bland annat vikten av oberoende, integritet och kritisk granskning. Det finns flera argument som talar mot lämpligheten i att ett museum skulle inneha mötesplatsuppdraget.

Inte heller passar det att en statlig Myndighet för Gestaltad Livsmiljö – med uppgift att implementera en offentlig politik för design, arkitektur och form – har detta uppdrag. Däremot kan myndigheten bli en utmärkt kontaktyta för samverkan mellan myndigheter/departement, offentlig sektor, branschorganisationer, näringsliv och aktörer inom hela uppdragsområdet. SVID och Svensk Form har redan stora nätverk och vanan att jobba med konkreta och operativa projekt med lokal förankring. Att ta vara på den engagerade och ideella kraft som finns i civilsamhället och uppmuntra till medskapande och invånarinflytande är lättare för fria aktörer (i direkt kontakt med människorna i deras miljöer) än för en statlig myndighet.

7.3.4 Myndighetens kompetens, lokalisering och regionala samverkan

I den nya Myndighet för Gestaltad Livsmiljö är det angeläget att tillsätta relevant kompetens som omfattar hela området, vilket också utredningsbetänkandet framhåller. Det är också angeläget att myndigheten är ekonomiskt kraftfull och placerad nära regeringen och nationella beslutsfattare.

När det gäller den föreslagna designfunktionen i myndigheten, skulle SVID kunna vara den naturliga resurs, utifrån det arbete som redan bedrivs idag med beställare och köpare av design inom näringsliv och offentlig sektor. SVID använder designmetodik och tjänstedesign som verktyg i förändringsprocesser för att stärka näringslivets konkurrenskraft men också för att utveckla områden som hälsa, destination och migration. SVID finansieras idag via Tillväxtverket, som alltmer inriktas på små och medelstora företag. För den offentliga sektorn borde dock medel tillföras direkt från näringsdepartementet, övriga berörda departement och Vinnova.

7.3.5 Pedagogiska perspektiv och forskning

Dessa är självklara och viktiga perspektiv. De berör dessutom kärnan av de områden som till exempel både SVID och Svensk Form gemensamt arbetar för. De bör vara centrala både i en ny myndighet liksom inom museerna.

Designforskning bedrivs på många designskolor och -institutioner. Det akademiska ansvaret och examinationsrätten är fördelad på några av universitetet/högskolorna. Designforskningen har ingen egen plattform och är svår att synliggöra eftersom den spänner över så många discipliner – från psykologi, sociologi, medicin till teknik och konstnärlig gestaltning.

Som ett led i att lyfta forskningens betydelse för innovations- och förändringsarbete ger SVID ut tidskriften Swedish Design Research Journal. SVID har också utvecklat verktyget designresearch.se för att på ett smidigt sätt tillgängliggöra design- och designrelevant forskning. Resurser för detta borde ligga inom den nya Myndighet för Gestaltad Livsmiljö.

8. Det offentliga och insatser inom arkitektur, form och design

Alla områden och förslag som tas upp i dessa kapitel är centrala att förvalta och utföra för en ny Myndighet för Gestaltad Livsmiljö. Designområdet sägs ofta bestå av både näring och kultur. För att uppnå en effektiv politik för design, arkitektur och form (som berör så många andra utgiftsområden, myndigheter och departement) krävs samlade och koordinerande resurser från alla berörda. I synnerhet när det gäller att bygga en långsiktig, hållbar gestaltad livsmiljö med staten som förebild.

När det gäller den offentliga upphandlingen måste långsiktiga kvalitetsbegrepp, omätbara egenskaper och miljöaspekter prioriteras enligt SVID – inte bara ”lägsta pris”. Detta måste skrivas in tydligt i de offentliga upphandlingskriterierna. Samt också i riktlinjerna för regioner och kommuner, där kraven på beställarkompetens ska vara höga. (I övrigt se under punkt 9.) Skönhetsparagraferna i Plan- och bygglagen bör omarbetas så att PBL bejakar utveckling och förnyelse.

8.5.4 En fond för stöd till utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design

Sverige har i nuläget inget finansierat designdrivet innovationsprogram där företag och offentlig verksamhet kan söka medel. Självklart

välkomnar SVID en utvecklingsfond enligt modell Realdania, för framtidens design, arkitektur och form.

SVID har under flera år med stor framgång och senast i samverkan med VINNOVA utlyst så kallade designcheckar. Utgångspunkten var att företag med behov av designkompetens fick möjlighet att anställa eller anlita en designer under viss tid och i ett specifikt affärsutvecklingsprojekt och på så sätt kunde föra in designmetodik i sitt utvecklingsarbete. Deltagande företag meddelade efter avslutat projekt att de på grund av designinsatsen fått en helhetsbild av utvecklingsprocessen som de inte haft tidigare och avsåg att på ett eller annat sätt fortsätta använda designkompetens för att utveckla produkter, tjänster, marknaden och det egna företaget. SVID förordar något liknande för att stimulera designutveckling.

Också de framgångsrika Sommardesignkontoren som SVID utvecklade, för att stimulera designanvändning hos företag och kommuner, borde få en fortsättning. I brist på adekvat finansiering har Sommardesignkontoren nu tvingats reducera verksamheten. Någon kontinuerlig eller permanent stödfunktion för designmedel saknas alltså idag.

8.5.8 Större satsningar på grön innovation och miljöteknik

Vinnova bör uppdras att se över sina utlysnings- och bedömningskriterier samt det innovationsbegrepp man arbetar efter för att projekt och initiativ från området design, arkitektur och form ska kunna söka medel. Områdena behövs för att kunna bidra till ytterligare innovationsutveckling i Sverige. Detsamma gäller för Tillväxtverkets utlysningsprocesser, till exempel när det gäller iterativa och kreativa processer. Särskilt viktigt är det inom design- och formområdet. Där kan man oftast inte på förhand beskriva slutresultatet eftersom detta är just vad processen ska testa sig fram till genom designmetodik i samverkan med olika slutanvändare.

8.5.13 Bättre stöd till exportfrämjande åtgärder på området

Förutom skrivningen under punkt 5.3.3 hänvisar vi till det program som VisitSweden tagit fram i samråd med Svensk Form, Sveriges Arkitekter, ASFB-Association for Swedish Fashion Brands och TMF, Trä- och Möbelindustriförbundet för att marknadsföra svensk arkitektur, design, möbler och mode. Detta ligger för beslut inom regeringens exportstrategi under utrikesdepartementet/näringsdepartementet. Samtliga främjarmyndigheter bör ingå i utvecklingen och samordningen av en långsiktig exportsatsning för designområdet.

9. Höjd kompetensnivå inom offentlig upphandling

När det gäller utredningens olika förslag om ett kunskapslyft kring upphandling för upphandlare och branschen föreslår SVID ett tillägg. Vi arbetar själva i nuläget med att stödja designbranschen i att förstå de förutsättningar som särskilt gäller offentliga verksamheter. Vi kan konstatera att det sannolikt behövs helt nya designtjänster som svarar mot behoven i en sektor som omsätter minst 600 miljarder per år. Det finns också mycket att vinna om den upphandlande sidan får en ökad förståelse för vad designområdet kan erbjuda. (Den uppgiften tangerar för övrigt SVIDs huvuduppdrag.) Vi menar därför att det behövs en dubbelriktad insats, som tar sikte på att koppla ihop designleverantörer med offentliga upphandlare, så att kunskap om förutsättningar förs åt det ena hållet och kunskap om erbjudandet förs åt det andra. Det skulle kunna göras inom ramen för ett samverkans- och mötesplatsuppdrag. I enlighet med det förslaget menar vi att SVID är väl rustat för att ta på sig en sådan uppgift. Om det inte anses lämpligt, menar vi, att det uppdraget bör tydliggöras i instruktionen till den nya myndigheten. Det måste säkerställas att erbjudanden och kommunikation från branschen bygger på konstaterade verkliga behov hos beställaren.

10. Kunskap, kompetens och samverkan

SVID menar att särskild vikt bör läggas på att ge kreativitet, design, arkitektur och form en tydligare plats i skolan och inom lärarutbildningarna. Designmetodik bör göras tillgängligt för alla utbildningar och på alla nivåer, tvärdisciplinärt från till exempel teknik till samhälle eller från ekonomi till ledarskap.

10.5 Breddad rekrytering

Myndigheten för Gestaltad Livsmiljö kan samverka med utbildningsdepartementet för insatser och krav för att åstadkomma breddad rekrytering inom design, arkitektur och form, andra kreativa områden, teknik, media och marknadsföring – både för att stärka mångfald i utbildningarna samt, lika viktigt, som bidrag till framtida samhällsutveckling och konkurrenskraft.

Långsiktiga visioner för en förbättrad gestaltad livsmiljö

Att sprida kunskap om designmetodik som drivkraft för innovation är en av de viktigaste uppdragen om den gestaltade livsmiljön ska kunna förbättras generellt. Likaså krävs samordning och integration av

statens olika satsningar inom design-, arkitektur och formområdet. För att få effekt av utredningens önskemål om att staten ska föregå med gott exempel, så som skisseras, krävs långsiktigt finansierade satsningar. I SVIDs framtidsvision är ambitionerna tvärsektoriella – över departementsgränser och mandatperioder – vilket ger betydligt större utväxling på investerade medel.

SVID initierade tillsammans med Svensk Form för några år sedan nätverket Svenskt Designsamarbete, SDS. Här ingår ett tiotal organisationer, alltifrån mode och konsthantverk till design och arkitektur. Våra organisationer är vana att samarbeta med flera olika aktörer. SVID vill vara med och driva utvecklingen framåt. Till stora delar handlar det om den så angelägna regionala utvecklingen. Regionalt finns många samhällsutmaningar som måste tas om hand i en nära framtid. Genom våra nätverk kan vi erbjuda såväl lokal förankring som nationell kunskapsöverföring som gagnar design-, arkitektur- och formutvecklingen.

SVID, Svensk Form och Sveriges Designer, numera Design Sweden, vill gärna gemensamt bidra i en stärkt mötesplatsfunktion rent fysiskt men också digitalt. Redan nu fungerar SVID som en nationell mötesplats på nätet inom designområdet.

I detta ärende har Robin Edman, vd, beslutat. Hjördis Nilsson-Gråberg, ekonomi- och personalchef har varit handläggare.

Robin Edman, vd

Om SVID

SVID, Stiftelsen Svensk Industridesign, arbetar för att design ska användas i allt innovations- och förändringsarbete. Vi arbetar i gränslandet mellan företag, offentlig verksamhet och forskning där vi kopplar ihop aktörer, sprider kunskap och stärker möjligheterna till utveckling. Med vårt arbete vill vi utveckla Sverige. Vår vision är att design ska användas i allt utvecklings och innovationsarbete.

SVID arbetar över hela Sverige för att visa på effekten av design och stärka nationell konkurrenskraft genom att sprida kunskap om designens betydelse i framtagande av attraktiva erbjudanden och lösningar.

Sedan 2012 arbetar SVID med programverksamhet i syfte att utveckla betydande frågor för näringsliv och samhälle. Vi sätter extra fokus på några områden där vi ser att design kan göra stor skillnad och där behovet av utveckling är stort. 2012 startade vi vårt program Design och Hälsa för att möta den förväntade efterfrågan av designkunskap inom hälso- och sjukvården och den sociala sektorn.

Året därpå, 2013, startade vi programmet Design och Destination då vi såg att potentialen i att använda designprocessen, som ser till att alla intressenter i en region eller på en viss plats görs delaktiga i förändrings- eller utvecklingsarbete i olika projekt, är hög.

För att lyfta kunskapsnivån om design och bidra till att design används för att skapa värde och utveckling arbetar vi efter en modell där vi identifierar partners som har mycket att vinna genom att arbeta med designmetodik. Vi arbetar med att inspirera genom att samla och sprida information och goda exempel. Vi initierar projekt och skapar nätverk med intressenter från hela landet som själva driver projekt och vi implementerar kunskap genom att sammanföra aktörer som kan lära av varandra.

För mer information om SVID, besök: www.svid.se

Bilaga 1

